

ΕΠΠΑΙΚ

Μάθημα : Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Διδάσκουσα: Δρ. Μόσχου Δ. Καλλιόπη

Αναπτυξιακή Ψυχολογία

Μαθ.4: Η επίδραση της κληρονομικότητας (φύση) και του περιβάλλοντος (ανατροφή)

Ποιο ποσοστό της συμπεριφοράς του ατόμου καθορίζεται από τη γενετικά καθορισμένη φύση του και από ποιο από την ανατροφή του;

Ποια είναι η συμβολή της κληρονομικότητας και του περιβάλλοντος;

Σήμερα υπάρχει συμφωνία μεταξύ των ερευνητών ότι η εξέλιξη οφείλεται σε μια σύνθετη **αλληλεπίδραση** μεταξύ κληρονομικότητας και περιβάλλοντος.

Για παράδειγμα, η ίδια κληρονομική προδιάθεση εκδηλώνεται με διαφορετικό τρόπο σε διαφορετικά περιβάλλοντα και, αντίστροφα, το ίδιο περιβάλλον έχει διαφορετική επίδραση σε άτομα με διαφορετικό γενετικό υλικό.

Το γνωστικό αντικείμενο / πλευρές της ανάπτυξης

- Σωματική ανάπτυξη
- Γνωστική ανάπτυξη
- Ανάπτυξη της προσωπικότητας
- Κοινωνική ανάπτυξη

Χρονικές περίοδοι και ατομικές διαφορές

- Προγεννητική
- Βρεφική και νηπιακή ηλικία (έως 3 ετών)
- Προσχολική (3-6 ετών)
- Μέση παιδική (6-12 ετών)
- Εφηβεία (12-20 ετών)
- Πρώιμη ενήλικη ζωή (20-40)
- Μέση ενήλικη (40-65)
- Ύστερη ενήλικη

Συνεχής ανάπτυξη

- Η αλλαγή είναι σταδιακή.
- Τα επιτεύγματα σε ένα επίπεδο βασίζονται στα επιτεύγματα σε προηγούμενα επίπεδα.
- Οι θεμελιώδεις αναπτυξιακές διαδικασίες παραμένουν σταθερές κατά τη διάρκεια της ζωής.

Κρίσιμες περιόδους

- Συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ερεθίσματα είναι απαραίτητα για τη φυσιολογική ανάπτυξη.
- Κεντρική έννοια στους πρώτους αναπτυξιακούς ψυχολόγους.

Διά βίου προσέγγιση

- Οι σύγχρονες θεωρίες εστιάζουν τη μελέτη στην ανάπτυξη και την αλλαγή καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής· αναγνωρίζεται η σχέση μεταξύ διαφορετικών περιόδων.

Κληρονομικοί παράγοντες

- Έμφαση στην επίδραση των κληρονομήσιμων γενετικών χαρακτηριστικών και ικανοτήτων.

Ασυνεχής ανάπτυξη

- Η αλλαγή λαμβάνει χώρα με τη μορφή διακριτών βημάτων ή σταδίων.
- Η συμπεριφορά και οι διαδικασίες διαμόρφωσής της είναι ποιοτικά διαφορετικές στα διαφορετικά στάδια.

Ευαίσθητες περιόδους

- Τα άτομα είναι ευαίσθητα σε συγκεκριμένα περιβαλλοντικά ερεθίσματα, ωστόσο, οι επιπτώσεις της απουσίας ερεθισμάτων είναι αναστρέψιμες.
- Σημείο εστίασης των σύγχρονων αναπτυξιακών ψυχολόγων.

Εστίαση σε συγκεκριμένες περιόδους

- Η βρεφική και η εφηβική ηλικία θεωρήθηκαν ως οι σημαντικότερες περιόδους από τους πρώτους αναπτυξιακούς ψυχολόγους.

Περιβαλλοντικοί παράγοντες

- Έμφαση στους περιβαλλοντικούς παράγοντες που επηρεάζουν την ανάπτυξη του ατόμου.

Παράγοντες Ανάπτυξης

1) Ωρίμανση (κληρονομικότητα) (Φυσιοκράτες)

2) Μάθηση (περιβάλλον) (Περιβαλλοντιστές) Nature or Nurture?

-
- ❑ Σήμερα δεχόμαστε την έννοια της αλληλεπίδρασης.
 - ❑ Σε θεωρητικό επίπεδο έχει επικρατήσει ο όρος : «Εύρος Αντίδρασης» (Range of reaction).
 - ❑ Η επίδραση της κληρονομικότητας είναι ισχυρότερη σε κάποια χαρακτηριστικά (π.χ. Χρώμα ματιών) σε σχέση με άλλα και η τελική επίδραση της στην ανάπτυξη είναι συνάρτηση με το περιβάλλον.

Η σημασία των «Κρίσιμων Περιόδων»

- ❑ Η διατροφή της εγκύου μεταξύ 26 ης και 35 ης εβδομάδας καθορίζει την ανάπτυξη των εγκεφαλικών κυττάρων.
- ❑ Από την 35 η εβδομάδα και μετά το μόνο που καθορίζεται είναι το μέγεθος των εγκεφαλικών κυττάρων.
- ❑ Ομοίως, για το σύνολο της ανάπτυξης υπάρχουν κρίσιμες περίοδοι στις οποίες με την επίδραση του περιβάλλοντος μεγιστοποιείται το δυναμικό κάθε ανθρώπου, αλλά μετά το πέρας τους είναι αδύνατη η οποιαδήποτε μεταβολή.
- ❑ Τέλος και για την επίδραση του περιβάλλοντος υπάρχει η κατάλληλη «διδακτική στιγμή» με την έννοια της ύπαρξης της κατάλληλης υποδομής για την αφομοίωση της γνώσης.
- ❑ Σύγχρονα ρεύματα θεωρούν ωστόσο ότι όλα είναι εφικτά μόνο και μόνο με την χρήση της κατάλληλης μεθόδου (Bruner).

Μαθ. 4/5: Η συναισθηματική Ανάπτυξη του ατόμου

Ως «συναίσθημα» ορίζεται ο,τιδήποτε νιώθει ένα άτομο όταν αξιολογεί ένα γεγονός με συγκεκριμένο τρόπο και συνήθως συνοδεύεται από χαρακτηριστικές αλλαγές στον οργανισμό του και τη συμπεριφορά του.

Η «συναισθηματική ανάπτυξη» αναφέρεται τόσο στα συναισθήματα όσο και στην ικανότητα του ατόμου να τα ελέγχει και να τα διαμορφώνει ανάλογα με την κατάσταση στην οποία βρίσκεται.

- ❑ Η συναισθηματική ζωή αποτελεί μια από τις σημαντικότερες πλευρές της ανθρώπινης προσωπικότητας και συνδέεται άμεσα με όλους τους τομείς της ψυχικής ανάπτυξης.
- ❑ Στα πλαίσια των σύγχρονων επιστημονικών κατευθύνσεων για την κοινωνικό-συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού έχουν διατυπωθεί ποικίλες θεωρητικές ερμηνείες και έχουν γίνει εκτεταμένες ερευνητικές μελέτες.
- ❑ Μεταξύ άλλων υπάρχουν η θεωρία της Συμπεριφοράς (J. Watson),
- ❑ η Αναλυτική Ψυχολογία (C. Jung),
- ❑ η Ατομική Ψυχολογία (A. Adler),
- ❑ η Βιοκοινωνική Θεωρία του E. Erikson,
- ❑ η Γενετική – Γνωστική θεωρία του J. Piaget κλπ.

Επιλέχθηκαν δύο θεωρίες, για να διαπιστωθεί ο τρόπος με τον οποίο επιτελείται θεωρητικά η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού.

☐ Σύμφωνα με τη γνωστική αναπτυξιακή θεωρία του **J. Piaget** η κοινωνική ανάπτυξη του παιδιού επιτελείται ως συνέπεια των διαδοχικών αλλαγών που συμβαίνουν κατά τη διάρκεια της γνωστικής – νοητικής του ανάπτυξης.

Είναι, λοιπόν, δύο δρόμοι παράλληλοι.

☐ Η συγκεκριμένη θεωρητική θέση εστιάζει κυρίως στην αντίληψη του κοινωνικού κόσμου εκ μέρους του παιδιού και επιχειρεί να εξηγήσει τον τρόπο με τον οποίο το παιδί προσλαμβάνει και ερμηνεύει τις προσπάθειες που κάνουν οι γονείς για την κοινωνικοποίηση του.

☐ Για παράδειγμα, ένα παιδί που βρίσκεται στην ηλικία των τριών ετών (προσυλλογιστικό στάδιο) λαμβάνει υπόψη μόνο την δική του οπτική. Οι γονείς υπάρχουν για να καλύπτουν και να ικανοποιούν τις επιθυμίες των παιδιών.

☐ Επίσης, σε ένα παιδί που βρίσκεται στο αισθησιοκινητικό στάδιο, είναι δηλαδή βρέφος, ο γονέας είναι απλά ένα άθροισμα εικόνων, ήχων και οσμών.

☐ Η συγκεκριμένη θεωρία επικεντρώνεται στον εγωκεντρισμό της σκέψης του μικρού παιδιού, γεγονός που έχει αναθεωρηθεί τα τελευταία χρόνια.

Εν αντιθέσει, η πολιτισμική – ιστορική θεωρία του **Vygotsky αναφέρει** ότι η κοινωνική αλληλεπίδραση προηγείται της γνωστικής ανάπτυξης.

- ❑ Οι γνωστικές ικανότητες δεν είναι ούτε εσωτερικές ούτε ατομικές (αντίθετα με ότι ανέφερε ο Piaget) αλλά μορφοποιούνται και δομούνται σε αλληλεπίδραση με το κοινωνικό περιβάλλον πριν εσωτερικευθούν από το παιδί (ενδοπροσωπικό περιβάλλον).
- ❑ Η συνείδηση και η γνώση είναι το τελικό αποτέλεσμα της κοινωνικοποίησης και της κοινωνικής συμπεριφοράς.
- ❑ Τα παιδιά δεν μεγαλώνουν απομονωμένα αλλά αναπτύσσονται μέσα σε κοινωνικοπολιτισμικά πλαίσια.
- ❑ Η κοινωνικοποίηση διαμεσολαβείται σε ένα πρώτο επίπεδο από την ιστορία, τον πολιτισμό και τη γλώσσα, ενώ σε ένα δεύτερο από την επικοινωνία μεταξύ των ατόμων. Η κοινωνικοποίηση, σύμφωνα με τη θεωρία του Vygotsky δεν απαιτεί μια τυπική δομή.
- ❑ Τα παιδιά μπορούν να αναπτύξουν νέες ζώνες επικείμενης ανάπτυξης μέσα από το αυθόρμητο και ελεύθερο παιχνίδι.
- ❑ **Κοινό, λοιπόν, σημείο των θεωριών είναι ο ρόλος που διαδραματίζει η αλληλεπίδραση αλλά και ο ρόλος των γονέων.**

❖ Τι είναι η κοινωνικοσυναισθηματική ανάπτυξη;

Η κοινωνική και συναισθηματική ανάπτυξη αναφέρεται στην ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων, η οποία ξεκινά από τα πρώτα κιόλας χρόνια της ζωής στο οικογενειακό περιβάλλον, όπου το παιδί δέχεται τα πρώτα ερεθίσματα σχετικά με τα συναισθήματα και τις σχέσεις του με τους άλλους. Αποτελεί κομβικό σημείο αναφοράς για τη σχολική, την προσωπική, αλλά και την επαγγελματική ζωή των ατόμων.

❖ Τι εννοούμε με τον όρο «Κοινωνική ανάπτυξη;»

Η κοινωνική ανάπτυξη αποτελεί μία διαδικασία εκμάθησης, που συνδέεται στενά με την αλληλεπίδραση του παιδιού με τους γονείς του.

Αφορά την κατάκτηση δεξιοτήτων, οι οποίες δίνουν στο άτομο τη δυνατότητα να έχει επιτυχημένες κοινωνικές σχέσεις και καλή ψυχοκοινωνική προσαρμογή στο κοινωνικό περιβάλλον.

Αν και τα παιδιά δεν δέχονται με παθητικό τρόπο τα μηνύματα των ενήλικων, έχει αποδειχθεί ερευνητικά πως συγκεκριμένες γονικές πρακτικές διαπαιδαγώγησης επηρεάζουν τον βαθμό κοινωνικής επάρκειας, δηλαδή την ικανότητα των παιδιών να δημιουργούν και να διατηρούν υγιείς διαπροσωπικές σχέσεις.

❖ Τι εννοούμε με τον όρο «Συναισθηματική ανάπτυξη;»

Η συναισθηματική ανάπτυξη αναφέρεται στη διαδικασία κατά την οποία τα παιδιά μαθαίνουν να κατανοούν, να ρυθμίζουν και να εκδηλώνουν τα συναισθήματά τους ανάλογα με τη συνθήκη στην οποία βρίσκονται.

Οι δεξιότητες συναισθηματικής επάρκειας καλλιεργούνται, αρχικά, στο οικογενειακό περιβάλλον.

Η αντίληψη και η στάση των γονέων απέναντι σε όλα τα συναισθήματα, είτε θετικά είτε αρνητικά αλλά και ο τρόπος που τα εκφράζουν και τα διαχειρίζονται οι ίδιοι αποτελούν πρότυπο για τη συναισθηματική αγωγή των παιδιών.

Αν οι γονείς αντιμετωπίζουν τα αισθήματα του παιδιού με αδιαφορία ή επικρίνουν την έκφραση του συναισθήματός τους, τότε το παιδί είναι πιο πιθανό να δυσκολεύεται στη διαχείριση των συναισθημάτων που βιώνει.

Χαρακτηριστικά **κοινωνικοσυναισθηματικής ικανότητας**

- Επίγνωση προσωπικής συναισθηματικής κατάστασης
- Ικανότητα διάκρισης των συναισθημάτων των άλλων
- Ικανότητα να μιλάει κάποιος για τα συναισθήματά του
- Ικανότητα συναισθηματικής εμπλοκής
- Συνειδητοποίηση ασυμφωνίας εσωτερικής συναισθηματικής κατάστασης και εξωτερικής έκφρασης

Άσκηση: Αναστοχασμός πάνω στις δικές σας δεξιότητες

- Φτιάξτε μια λίστα από τις προαναφερόμενες δεξιότητες που χρησιμοποιείτε πολύ στην αλληλεπίδρασή σας με τους άλλους και για τις οποίες αισθάνεστε σίγουροι και ικανοί, και μια άλλη λίστα από τις δεξιότητες που θεωρείτε πιο προβληματικές.

- ❖ Προσεκτική παρακολούθηση
 - ❖ Συντονισμός
 - ❖ Επίγνωση σώματος
 - ❖ Διαχείριση ορίων
 - ❖ Φροντίδα
-
- ❖ Επιβεβαίωση/διασαφήνιση
 - ❖ Παροχή συμβουλών
 - ❖ Αμεσότητα
 - ❖ Ακρόαση
 - ❖ Κατανόηση
 - ❖ Κατονομασία
 - ❖ Παρατήρηση
 - ❖ Παροχή ανατροφοδότησης
 - ❖ Παρακολούθηση διαδικασίας
 - ❖ Παροχή πληροφοριών
 - ❖ Ερωτήσεις Αντανάκλαση/αναδιατύπωση
 - ❖ Αναπλαισίωση
 - ❖ Μνήμη
 - ❖ Αυτοαποκάλυψη
 - ❖ Αυτοπαρακολούθηση
 - ❖ Δόμηση
 - ❖ Χρήση σιωπής